

Veahčaknjarggan osakaskunta
Äimäjoentie 2
99980 Utsjoki

LAUSUNTO
5.9.2023

Maa- ja metsätalousministeriö
PL 30
00023 Valtioneuvosto
kirjaamo.mmm@gov.fi

Asia: Lausuntopyyntö Suomen ja Norjan välisen Tenojoen vesistön kalastussäännön allekirjoittaminen.

Viite: Lausuntopyyntö 30.6.2023 VN/2935/2020 VN/2935/2020-MMM-78

Veahčaknjarggan osakaskunnan sääntöjen 1§ 1 momentin mukaan "Osakaskunnan tehtävänä on huolehtia osakaskunnalle kuuluvan yhteisen alueen hallinnosta ja aluetta koskevien asioiden hoidosta sekä huolehtia alueensa saamelaisuuteen pohjautuvien kalastukseen liittyvien perinnäisoikeuksien toteutumisesta."

Veahčaknjarggan osakaskunta vaatii, että Suomi ei allekirjoita kalastussääntöä. Sekä Tenon sopimus että sen liitteenä oleva kalastussääntö se tulee neuvotella uudestaan, siten että saamelaisilla perustuslaissa turvattuja oikeuksia kunnioitetaan.

Kalastussääntöluonnos ei palvele kenenkään etua. Luonnos tarkoittaisi lohen kalastuksen täysrauhituksen jatkumista Tenolla vielä määrittelemättömän ajan. Tämä tuhoaa saamelaista perinnekalastuskulttuuria sekä elinkeinoharjoittajien ja paikallisten yrittäjien toimeentulo mahdollisuuksia.

Yhdymme oikeusministeriön neuvottelevan virkamiehen Yrsa Nymanin 29.6.2023 laatimaan eriävään mielipiteeseen sääntöehdotuksesta, kalastussääntö sopimus ei ota huomioon mm. KKO:n ennakkotapauksia saamelaisten kalastusoikeuksista.

1. Osakaskunta vastustaa 30.6.2023 Suomen ja Norjan neuvotteluvaltuuskuntien puheenjohtajien eli maa- ja metsätalousministeriön virkamiesten neuvottelemaa kalastussääntöluonnosta.

2. Kalastussääntöluonnos rajoittaa kiistatta saamelaisten kulttuurimuotoon liittyvän perinteisen lohenkalastuksen harjoittamista, sekä ajallisesti että menetelmällisesti. Saamelaiseen perinteiseen kulttuurimuotoon kuuluu pato- ja verkkopyynnin lisäksi kulkutus ja nuottaus, kalastaminen vavalla ja vieheellä, sekä veneestä että rannalta. Osakaskunta painottaa, että myös kalastaminen vavalla ja vieheellä on osa perinteistä saamelaiskulttuuria, joten päätöksellä tulisi mahdollistaa kalastus saamelaisille kalastusoikeuksien haltijoille. (*Valiokunnan lausunto PeVL 27/2022 vp: "Perustuslakivaliokunta on myös käytännössään todennut kalastamisen kuuluvan perinteiseen saamelaiseen elämänmuotoon ilman asuinpaikkaan liittyviä rajoituksia (ks. PeVL 5/2017 vp, s. 6, PeVL 27/1997 vp, s. 3 ja PeVL 29/2004 vp, s. 2). Saamelaiskulttuuriin kuuluvat myös perinteisten elinkeinojen nykyaikaiset soveltamismuodot (PeVL 5/2017 vp, s. 6, PeVL 1/2016 vp, s. 4 ja PeVL 38/2004 vp, s. 4/II)."*)

3. Kalastussääntöluonnoksella rajataan saamelaisten kalastusoikeuden haltijoiden perusoikeuden ydinaluetta, oikeutta harjoittaa lohenkalastusta tosiasiallisesti kokonaan. Ehdotus mitätöi kokonaan saamelaisten kalastusoikeuksien haltijoiden oikeutta omaan kulttuuriinsa eli perustuslain 17§ 3 momentissa määritellyn saamelaiskulttuurisuojaan perusoikeutena. Korkein oikeus on vahvistanut ennakkopäätöksissään lohenkalastuksen olevan olennainen osa saamelaiskulttuuria (KKO 2022:25 ja KKO 2022:6), kuitenkin luonnoksessa ei ole huomioitu lainkaan ennakkopäätöksissä ilmeneviä periaatteita. Valtion virkamiesten tulee noudattaa toiminnassaan lakia, he vastaavat virkatoimiensa lainmukaisuudesta.

4. Perustuslain 22 S:ssä säädetään julkisen vallan yleisestä velvollisuudesta perus- ja ihmisoikeuksien turvaamiseen. Perusoikeuksien tosiasiallinen toteutuminen edellyttää tosiasiallisten edellytysten luomiseksi perusoikeuksien käyttämiseksi, eli saamelaisten kalastuksen sallimisen. Lisäksi turvaamisvelvoite velvoittaa maa- ja metsätalousministeriötä ottamaan huomioon positiivisen toimintavelvoitensa eli saamelaisten kalastusoikeuden edistämisen siten, että saamelaisille kalastusoikeudenhaltijoille ja heidän jälkeläisilleen muodostetaan oma kalastajaryhmä.

5. Sopimuksesta puuttuu kokonaan ns. kyttyrälohen käsittely, vastuut ja oikeudet tulevaisuudessa tilanteessa, jossa Norja on täysin epäonnistunut sen kannan rajoittamisessa sekä toimenpiteillään aiheuttanut Atlantin lohelle paljon yhden kesän kalastusta suuremman haitan. Lisäksi tulee selvittää, onko merioikeuden yleissopimuksen kutukantaperiaatteen mukaan laillista, että Norja ottaa itselleen koko kyttyrälohiresurssin. Onhan kyttyrälöhi myös lohikala, jonka hyödyt tulisi jakaa kutuvaltioperiaatteen mukaisesti maiden kesken.

Kyttyrälohien pyytäminen poikkipadolla Norjan toimesta ei ole hyväksyttävää.

6. Tenojoen kalastuksen sääntely on perustunut mm. Luken tutkimusaineistoihin, kaikuluotauslaskentoihin sekä suomalais-norjalaisen Tenojoen vesistön seuranta- ja tutkimusryhmän tekemään Tenojoen tilaraporttiin. Tilaraportin pohjalta lasketaan "Tenojoen kalastettava ylijäämä". Mikä on virhemarginaali tilanteessa jossa, lopetetaan paikallisten ihmisten kalastuselinkeino ja kalastusmatkailu sekä satoja vuosia kestäneiden perinteiden siirtyminen jälkipolville. Kaikuluotaus laskennat ja Luken toiminta eivät herätä luottamusta.

7. Lisäksi Norja rajoitti Tenon lohien nousun kutupaikoille, vaarantaen lohien kudun. Samalla koko kalastussääntöluonnoksen perusta vaarantui, sillä luonnos perustuu lohien ja lohikantojen esiintymiseen Tenossa. Estämällä lohien nousun Tenoon, Luken tilastot lohien esiintymisestä Tenossa muuttuivat epäluotettaviksi, sillä kukaan ei tiedä kuinka paljon lohta jäi nousematta Tenon Norjan poikkipadon takia.

8. Luonnoksesta puuttuu kokonaan jokikohtaisten kutukantojen uudelleen arviointi/laskeminen ja kutuvaltioperiaatteen toteutumisen seuraaminen valtioiden välillä. Asiassa tulee selvittää, että kuuluuko Tenon Norjan puoleista jokiosuutta laskea kutualueiksi, sen ollessa kutuun soveltumatonta hietikkoa. Myös tulee arvioida sitä, että onko Kaarasjoen ja Lesjoen kutukantatavoitteet laskettu oikein, sillä laskelmissa ei ole otettu huomioon näiden jokien alapuolisen tilanteen (eivät laske mereen, ihmisvaikutus yms.)

9. Luonnoksessa ei ole otettu huomioon tarpeeksi muun kalan kuin lohienpyyntiä, tilanteessa tarkoituksena rajoittaa käytännössä koko lohienkalastus. Meritaimen ja kyttyrälohen potentiaalisia pyyntimahdollisuuksia ei olla otettu huomioon tarpeeksi. Paikallisten ja kalastusmatkailijoiden meritaimen kalastus ei ole mahdollista nykyäänöillä, sillä meritaimen nousu alkaa Tenoon vasta elokuun loppupuolella.

10. Luonnoksessa esitetään muun kalan verkkokalastuskieltoa välille Levajokisuu – Alaköngäs. Kiellon taustalla on pelko lohien joutumisesta sivusaaliiksi. Veahčaknjárgan osakaskunnan alueella predaatiokalojen, eli lohienpoikasia ja -mätiiä syövien kalat ovat lisääntyneet alueella, eritoten siit laskevat Vetsijoesta Tenoon. Alkukesän verkkokalastus ei ole riittävä, vaan tarvitaan muun kalan järjestelmällistä verkkopyyntiä, jotta predaation määrä saada laskemaan.

Veahčaknjárgan osakaskunta muistuttaa, että asettaessaan neuvotteluvaltuuskunnan, valtioneuvosto edellytti lausumassaan, jossa se korosti lohikantojen elpymisen turvaamista sekä saamelaisten oikeuksien edistämistä. Luonnos on epäonnistunut täydellisesti saamelaisten oikeuksien edistämässä.

Utsjoella 05.09.2023

Juuso Lukkari

puheenjohtaja
Veahčaknjárgan osakaskunta